

Кафедра молодого політолога

УДК 332.9+316.3
ББК Ф2+Ч:ТЗ(0)3

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ю. С. Насадюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +38 (096) 69-86-131; e-mail: julia_rovbyt90@mail.ru*

Сучасний стан розвитку людської цивілізації позначений розширенням та поглибленням процесів глобалізації, що охопили на цей час майже всі країни світу і визначають головні тенденції світової економіки та політики. У сучасному глобальному суспільстві, де звужуються простір і час, зникають кордони, люди починають залежати один від одного набагато більше аніж ще десяток років тому, а цінності змінюються набагато швидше. Проблема глобалізації, як одна із проблем сучасного світоосягнення, отримує щодалі ширшого розгляду в дослідженнях економічного, соціологічного, політологічного спрямування. Натомість складається враження, що цій проблемі не надається відповідного значення в питанні аксіологічного аспекту глобалізації. Саме тому в даній статті розглядається аксіологічний аспект української глобалізації.

Ключові слова: *аксіологічний аспект, цінності, глобалізація, глобальне суспільство, українська глобалізація.*

Глобалізаційні процеси стають головною закономірністю сучасного світового розвитку, що створює умови, за яких держави світу стають більш відкритими, та, в свою чергу, відкривають людству не тільки безпрецедентні історичні можливості, але і формують нові цінності. Для України, як порівняно молодій державі, навряд чи існує альтернатива входженню до глобальної системи світової економіки й політики. Україна не може перебувати в стані ціннісної ізоляції, концентруючи увагу переважно на проблемах власної економіки і відмежовуватись від іншого світу. З формуванням глобальної цивілізації життєві цінності світової та української спільноти кардинально змінюються. Політичні цінності

сучасного українського суспільства характеризуються симбіозом демократичних та тоталітарних цінностей, що визначає унікальність політичного розвитку України та актуальність дослідження ціннісних аспектів глобалізації.

Питання включення України у глобалізаційні процеси розглядалися у працях С. Андрущенко, О. Білоруса, А. Ванавербєка, О. Власюка, А. Гальчинського, О. Дергачова, Є. Камінського, В. Кременя, А. Круглашова, В. Новицького, О. Потехіна, І. Тодорова, Т. Стародуб, Я. Хансена, Г. Яворської та ін.

Мета статті полягає в тому, що враховуючи обставини, які виникли в сучасній Україні, виникає потреба у вивченні актуальних питань глобалізаційних процесів, пов'язаних з ціннісним аспектом глобалізації, а також їх впливом на розвиток українського суспільства.

Як вважає науковець Семенченко Ф.Г., руйнування колишньої ціннісної основи і нестача нових політичних ідеалів обумовлюють сьогоднішню ситуацію в українському суспільстві, розколотому на клани, угруповання і невеличкі групи, позбавленому єдиної об'єднуючої платформи. Цей розкол – пряме породження ціннісної кризи, що сталася внаслідок краху тоталітарної ідеології, яка передбачала наявність у всього населення єдиної системи цінностей і досить успішно формувала ці цінності через загальнодержавну систему ідейного виховання і пропаганди. Руйнування цих ціннісних орієнтирів не супроводжувалося появою хоча б якоюсь кількістю рівноцінних нових. Очевидно, звідси і беруть початок багато соціальних проблем, з якими сьогодні стикається Україна: політична дезорієнтація і деморалізація населення, економічна та соціальна нестабільність, криза правосвідомості й моралі, вражаюче падіння цінності людського життя і т.д. [8, с. 97].

Вчений вважає, що спроба поповнити брак ідеалів у простий спосіб, просто запозичивши західну, демократичну систему політичних цінностей, та впровадити її у масову свідомість українців буде приречена на невдачу. Цінності та ідеали являють собою глибинні шари культури суспільства, органічний результат його історичного розвитку, формуються протягом століть, а то й тисячоліть. Тому механічне впровадження їх неминуче викликатиме реакцію відторгнення. Навіть прискіпливо підготовлений, еволюційно орієнтований варіант вирішення даної проблеми передбачає цілеспрямовану, кропітку роботу політичних діячів і соціально-політичних інститутів протягом десятиліть [8, с. 98].

Так само, аналізуючи проблему «Схід – Захід» в українському контексті, інший вчений М. Михальченко справедливо відзначає, що уніфікувати світ не зможе навіть інформаційна і технологічна революція. У перспективі розвитку людства збережуться глибинні, органічні ознаки східних і західних цивілізацій, які не вдасться знищити навіть в ім'я великих ідей Свободи, Справедливості, Рівності, Порядку, хоча взаємопроникнення східних і західних цінностей відбуватиметься повільно. І

східні цінності колективізму, сім'ї, схильності до згоди, консенсусу, поваги до влади тощо, і західні – прав людини, свободи особистості, демократії, політичного плюралізму та інші мають світовий універсальний характер. І відмовляти народам Сходу та Заходу в праві на їх впровадження в життя під приводом наявності у різних народів особливих менталітетів – це фактично означає неповагу до якогось із народів, які буді-мто не сприймають світових прогресивних цінностей [6].

Семенченко Ф.Г. переконаний, що ставлення українців до імпортованих політичних цінностей складається під впливом актуальних світових потреб і проблем їхнього власного суспільства, явищ і подій міжнародного життя, залежить від того, яке відтворення знаходять усі ці проблеми, явища та події у доступному українським громадянам інформаційному просторі. Але подібне ставлення не може пояснюватись тільки як продукт сучасних соціально-політичних та інформаційних процесів. Це культурний феномен, що відображає не тільки актуальний, але й минулий досвід, тією чи іншою мірою і формою відтворює архетипи національної свідомості, що склалися історично. Разом з тим, та або інша риса характеру, укорінена традиціями політична цінність, може двояко впливати на процеси глобалізації в країні: або сприяти її прискоренню, або може бути серйозною перешкодою для позитивного розвитку цього процесу. Подальший розвиток прогресивних демократичних елементів політичної ментальності українства, скоріше за все, залежатиме від ступеня демократизації самого суспільства [8, с. 99].

О.М. Малахова вважає, що наслідком глобалізації є нестабільність, яка впливає на цінності, які формувалися поколіннями. Глобалізація підриває внутрішню стабільність культури та деформує її. Соціальна дезорієнтація стала наслідком глобалізації. Ознакою сьогодення стає ціннісно-орієнтаційна розгубленість людини, викликана процесом глобалізації. Однак вплив глобалізації на систему цінностей не є однозначно негативним, а має й позитивні моменти, адже глобалізація відкриває більш широкий доступ до цінностей національних культур, сприяє їх взаємозбагаченню. Зокрема, нові цінності – запозичені чи навіть нав'язані в умовах глобалізації – дають змогу адаптуватися в сучасних умовах глобалізаційного періоду. Крім того, процес глобалізації можна розглядати саме як поштовх для самозбереження та спосіб для національних культур «заявити про себе», ознайомивши світову культурну спільноту зі своїми самобутніми цінностями. Глобалізація вимагає від місцевих культур не беззаперечного підпорядкування, а селективного сприйняття та освоєння нового досвіду та цінностей інших цивілізацій [4, с. 117].

Багато вчених (О.М. Малахова, Н.В. Буруковська, Ш. Шварца) вважають, що у період глобалізації формується суспільство споживання. На сьогоднішній день на перший план виходить матеріальне благополуччя, а не духовне збагачення та особисте буття. Сучасна людина зайнята переважно задоволенням власних потреб та не переймається ста-

новищем вищих цінностей. Матеріальне збагачення супроводжується втратою ідеалів, тобто втратою вищих ціннісних орієнтирів. Внаслідок чого, при виборі дій цінності відходять на задній план. Глобалізація сприяє поширенню ціннісного релятивізму, тобто цінності стають відносними, умовними [5]. Таким чином, розмиваються критерії оцінки та вибору.

Українська специфіка проблеми глобалізації пов'язана, по-перше, з особливостями масової свідомості, які породжують особливі труднощі збереження прореформістських та продемократичних орієнтацій мас. (Так, наприклад, масова свідомість в Україні спочатку характеризувалася «інструменталістським» розумінням демократії, яке виражалося в очікуванні від неї, у першу чергу, покращення соціальних і матеріальних аспектів життя); по-друге, особливою масштабністю й об'єктивною складністю економічних, політичних проблем, що потребують свого вирішення у процесі перетворень; по-третє, значно більшою мірою ці особливості ціннісної свідомості обумовлені некомпетентними діями еліти, економічних та політичних лідерів країни у вирішенні завдань, що стоять перед ними.

Політика як сфера суспільного життя має свій ціннісний вимір, який синтезує в собі політична культура. Саме завдяки їй духовна практика функціонування суспільства, досвід співіснування різних типів політичної свідомості й поведінки переходять з теоретичної у практичну площину. Політична культура поєднує духовний і матеріальний способи освоєння політичного життя та узагальнює весь досвід життя у людському вимірі, тобто досвід існування політики як особливої сфери життєдіяльності суспільства і людини. Високого рівня політичної культури в період глобалізації, як найбільш загальної політичної цінності, можна досягти тільки шляхом перетворення суспільства у справді демократичне, яке надає можливість кожному громадянину вільно брати участь у політичному житті, створює належні умови розвитку культури і освіти, піклується про духовний і моральний стан населення. Сучасна Україна, уже в якості незалежної держави, у черговий раз опинилася перед необхідністю реалізації принципу політичного і культурного плюралізму. Тому політична культура нового суспільства, яка формується у незалежній Україні, повинна бути культурою згоди, громадянського миру, поваги до свобод і прав людини [2]. Утвердження політичної демократії, набуття її інститутами необхідної сталості можливе лише за умови приєднання переважної частини суспільства (включаючи не тільки політичні, громадські організації, інституціоналізовані групи інтересів, але й масові прошарки населення) до цінностей і норм демократії.

До числа найбільш вагомих рис глобалізації більшість авторів, зокрема Е. Гарел, Е. Гіденс, В. Дергачов, З. Батман, Р. Робертсон, Ю. Павленко, С. Пролеєв, Я. Троцький, В. Гуляєв, С. Шергін, Т. Фридман, П. Циганков, Й. Ямамото, та інші відносять:

- 1) посилення взаємозалежності країн і народів у всіх сферах людської життєдіяльності;
- 2) утворення всесвітнього ринку фінансів, товарів і послуг, або світової економіки;
- 3) становлення глобального інформаційного простору, інформаційного суспільства, за якого відбувається перетворення знання й інновацій в основний елемент суспільного багатства;
- 4) вихід бізнесу за національні рамки й формування глобальних транснаціональних (мультинаціональних) корпорацій, що часто знижують можливості національних держав на світовій арені;
- 5) впровадження і домінування в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів універсальних ліберально-демократичних цінностей, пов'язаних із забезпеченням прав людини;
- 6) формування ідеології наздоганяючої модернізації, яка обґрунтовує принципову неспроможність значної кількості країн йти у руслі світового глобалізаційного розвитку, що неминуче призводить до хронічного відставання і фактичного виключення з кола самостійних політичних та економічних гравців тощо[9].

Науковець Руда Л.А. зазначає, що сьогодення вимагає від сучасного суспільства створення стійкої, диференційованої системи політичних суспільно-позитивних цінностей, які відповідали б уподобанням громадян, історичним реаліям та сприяли створенню демократичного суспільства. Спостерігається підвищення значення таких цінностей, як порядок і стабільність, зміцнення держави, від якої її громадяни очікують позитивних змін у вирішенні своїх матеріальних і соціальних проблем [7, с. 529].

Змінам у духовній культурі індустріального і постіндустріального суспільства в період глобалізації сприяли значні досягнення людства в соціально-політичній та економічній сферах. З розвитком та глобалізацією світу нова, постіндустріальна цивілізація сформувала основи нової ціннісної парадигми, яка ґрунтувалася на здобутках попередніх цивілізацій. Цінності, що закріплені у світових релігійних системах та мають загальнолюдський характер, є стабільними та пріоритетними для суспільства. До таких ціннісних основ належать: сукупний досвід розмежування добра і зла, утвердження демократичних морально-етичних норм, пріоритетність прав людини та ін. Отже, створення відкритого суспільства для діалогу національних культурних цінностей, їх інтеграції не лише взаємно збагачує національні культури, а й створює умови для усвідомлення своєї унікальності, неповторності, внутрішньої цілісності та незалежності.

Оскільки попередня система цінностей ще жива та активно використовується громадянами в сучасних умовах трансформації політичної культури, вважає Л.А. Руда, сучасне суспільство розкололося: паралель-

но існують дві культури, дві системи оцінок, норм, що виявляється в де-стабілізації суспільства, виникненні конфліктів та напруженості. Різноманітність ідей, цінностей, які спостерігаються в нашому суспільстві, означає існування тоталітарних стереотипів та одночасне виникнення національних ідей, розповсюдження демократичних норм. Все це дивовижно переплітається у формуванні політичної культури сучасного українського суспільства. Таке розмаїття є небезпечним, оскільки призводить до поляризації суспільства, а це, в свою чергу веде до конфлікту цінностей. Конфлікт цінностей як важлива складова соціокультурної ситуації, за висновками сучасних дослідників, є результатом довготривалого панування традиційних цінностей, спроб їх адаптації в неадекватних для цього середовища умовах. У новому глобалізованому світі людина, її індивідуальність та особистість перетворюється на цінність. Справжньою цінністю стає також екологічна, гуманітарна та правова безпека, яка гарантуватиме свободу для розвитку особистості [7, с. 530].

Процес зміни цінностей, як стверджує А. Абішева, притаманний кожній людині і є наслідком її свободи [1]. Сама свобода стає для сучасної людини цінністю й усвідомлюється нею як можливість самостійного вибору, наукового й особистісного пошуку, раціонального використання знань та інформації. Проте це призводить до виникнення диференціації, яка спричинена природною нерівністю здібностей і талантів людей. Отже, фактично обираючи свободу дій, ми обираємо і її добровільне обмеження.

Оскільки, сучасні постіндустріальні країни формували свою систему цінностей, норм, установок, ідей протягом значного історичного періоду, то вони не можуть бути перенесені без певної адаптації до іншого суспільства, яке розвивається. А на території України довгий час панували інші ідеї, саме тому нині перед українським суспільством стоїть важливе завдання – органічно вписатися в систему цінностей західного світу, водночас не втративши своєї самобутності. Процес створення українським суспільством глобалізованої, демократичної, соціально-правової та стабільної держави з розвиненим громадянським суспільством зустрічає перешкоди, які можна і необхідно вирішити. Саме тому одним із головних чинників, які сприяють усвідомленню суспільством пріоритету загальнолюдських цінностей, є процес глобалізації.

Отже, для України в епоху глобалізаційних викликів, чи не найголовнішим завданням є формування європейських цінностей. Оскільки завдання євроінтеграції набуло практичної актуальності для України, то чіткішою має бути й відповідь на запитання: наскільки українське суспільство готове в ціннісно-смысловому, культурологічному, ментальному аспектах до інтеграції в Європу і наскільки цінності українського буття прийнятні для об'єднаної Європи. Європа – це, передусім, система певних цінностей, які культивуються і оберігаються суспільством, державою та елітою країн ЄС. Сучасну ціннісну систему українського суспільс-

тва досить критично оцінює соціолог Євген Головаха: «Ми, взагалі, ще не розуміємо, що таке європейські цінності. У них – толерантність, у нас – ізоляціонізм. Ми ж не толерантні, ми просто тримаємося подалі від усього чужого. Або, візьмімо, відкритість до змін. Європейці дуже її цінують, тому вони постійно прогресують. А у нас замість цього кар’єризм, а не самореалізація. Саме її вони вважають своєю цінністю», – наголошує соціолог. Євген Головаха пояснює, що в українських реаліях відбувається підміна понять: замість рівності перед законом – рівність у споживанні та рівність матеріальних можливостей, замість взаємопідтримки – дії лише в інтересах власних і свого найближчого оточення [10].

Втім, як свідчить загальнонаціональне дослідження громадської думки населення України, яке було проведене Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із Центром ім. Разумкова з 14 по 18 травня 2014 р., протягом останніх років відбувається поступове зростання кількості українців, які відчують себе європейцями. Так, у 2008 році 25% громадян вважали себе європейцями, і 70% – ні; у травні 2014 р. – 38% та 54%, відповідно, що свідчить про наявність позитивної динаміки [3]. Тому аксіологічний аспект української глобалізації можна тлумачити як зустріч з цінностями інших людей, інших культур, взаємозбагачення. Найчастіше цінності минулого стають неефективними внаслідок фрагментарності їх усвідомлення і втрати вміння користуватися ними в сучасних реаліях. Відбувається відбір таких елементів історичного досвіду, які дозволяють адекватно адаптуватися в сучасному світі. Змінюються зміст, значення, спосіб передачі культурних цінностей минулого. У процесі становлення глобалізації постала загроза руйнування традиційної системи норм і правил заради пошуку нових моделей, формування загальних цінностей для розвитку нового глобального світу.

Література:

1. Абишева А.К. О понятии «ценность» / А.К. Абишева // Вопросы философии. – 2002. – №3. – С. 139-146.
2. Буцевецький В. Проблеми політичної культури в Україні в процесі державотворення / В. Буцевецький // Нова політика. – 1999. – №1. – С. 51.
3. Зовнішньополітичні орієнтації населення України: регіональний, віковий, електоральний розподіл та динаміка: (Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/mlvbkrfgbkprhkprtkp.htm
4. Малахова О.М. Цінності культури в умовах глобалізації / О.М. Малахова // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2014. – Вип.7. – С. 116-121.
5. Малыгина Г.В. Трансформация ценностей эпоху глобализации как социально-философская проблема / Г.В. Малыгина // Гуманитарные и социальные науки. – 2010. – № 2. – С. 12-18.

6. Михальченко М.І. Становлення нових політичних інститутів і національно-державний розвиток України / М.І. Михальченко; Під ред. М.О. Шульги // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття. Кол. монографія. – К.: Ін-т соціології НАН України. – 1999. – С. 299-300.
7. Руда Л.А. Еволюція політичних цінностей у контексті цивілізаційної ідентифікації українського суспільства / Л.А. Руда // Держава і право. – 2010. – Вип. 60. – С. 526-532.
8. Семенченко Ф.Г. Визначальні фактори трансформації політичних цінностей сучасного українського суспільства / Ф.Г. Семенченко // Наукові праці. Державне управління. Політологія. – 2010. – Т.130. – Вип. 117. – С. 97-102.
9. Троцький Я.О. Глобалізаційні виклики національній безпеці України в контексті європейських інтеграційних процесів: автореф. канд. політ. наук: 21.01.01/ Я.О. Троцький// Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України. – Київ. – 2010. – 22 с.
10. Українці хочуть добре жити, а відстоювати цінності не завжди готові: (Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва) [Електронний ресурс] / Євген Головаха. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/mass_media/ukrainci-hochut-dobre-zhiti_-a-vidstoyuvati-cinnosti-ne-zavzhdi-gotovi.htm

Стаття надійшла до редакційної колегії 21.10.2015 р.

*Рекомендовано до друку д.політ.н., професором **Монолатієм І.С.**,
д.політ.н., професором **Бурдяк В.І.** (Чернівці)*

AXIOLOGICAL ASPECT OF UKRAINIAN GLOBALIZATION

Yu. S. Nasadyuk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;

76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;

tel. +38 (097) 83-15-734; e-mail: julia_rovbyt90@mail.ru

The current state of development of human civilization is indicated by the expansion and deepening of globalization processes that comprise almost all countries and identify the main trends of the world economy and politics. In contemporary global society where space and time are narrowed, borders disappear, people start to depend on each other a lot more than a dozen years ago and values are changed more quickly. The problem of globalization as one of the main problems of modern perception of the world every time become more considerable in economic, sociological, political and other studies. Instead, it seems that to this problem is not given appropriate importance in regard axiological dimension of globalization. Therefore, in

this article is considered the Ukrainian axiological dimension of globalization.

The consequence of globalization is the instability that affects the values, which have been formed by generations. Globalization undermines the internal stability of culture and distorts it. The social disorientation was a result of globalization. An indication of the present is value-orientational confusion of human, caused by globalization. However, the impact of globalization on the value system is not clearly negative, but also has positive aspects, because globalization opens up wider access to the values of national cultures, contributes to their mutual enrichment. In particular, the new values - borrowed or even imposed in conditions of globalization - make it possible to adapt to the current conditions of globalization period. In addition, the process of globalization can be seen as a push for self-preservation and a way for national cultures "express themselves", acquainting the global cultural community with its original values. Globalization requires from local cultures not unquestioning obedience, but selective perception and development of new experience and values of other civilizations.

With the development and globalization of the world a new, post-industrial civilization formed the foundations of a new value paradigm that was based on the achievements of previous civilizations. The values that are enshrined in world religious systems and have a common human nature, are stable and a priority for society. These basics of values include: the cumulative experience of demarcation between good and evil, the strengthening of democratic moral and ethical standards, priority of human rights and others. Thus, the creation of an open society for dialogue of national cultural values, their integration not only mutually enriches national culture, but also creates conditions for the realization of its uniqueness, internal integrity and independence.

Key words: *the axiological aspect, values, globalization, global society, Ukrainian globalization.*